

УДК 341.171

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.5.23>

ПИТАННЯ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СПІВОВАРИСТВ ЩОДО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Куян М.В.,
адвокат,

*аспірант факультету права та міжнародних відносин
Державного університету «Київський авіаційний інститут»*

ORCID: 0000-0002-1913-5277

e-mail: k.mykhail@gmail.com

Куян М.В. Питання правонаступництва Європейських співтовариств щодо міжнародних договорів.

Досліджено практику реалізації Європейськими співтовариствами і Європейським Союзом їх міжнародної правосуб'єктності в контексті питань правонаступництва. Акцентовано, що міжнародна правосуб'єктність Європейських співтовариств до прийняття Лісабонського договору лише презюмувалася в їх Установчих договорах, натомість була обґрунтована судовою практикою.

Проаналізовано участь Європейських співтовариств та Європейського Союзу у таких міжнародних договорах та міжнародних міждержавних організаціях як: Міжнародна угода про оливкову олію та Міжнародна оливкова рада, Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, Конвенція ООН по морському праву (Конвенція Монтего-Бей), Продовольча і сільськогосподарська Організація Об'єднаних Націй (ФАО), Генеральна угода про торгівлю послугами, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, Світова організація торгівлі. Проаналізовано висновки і рішення Суду ЄС з питань компетенції ЄС та його держав-членів щодо участі у міжнародних договорах та міжнародних міждержавних організаціях.

Аргументовано, що процес розвитку і трансформації європейських інтеграційних організацій (ЄС і Співтовариств), що відбувся на основі їх первинного законодавства, характеризується перманентністю правовідносин, пов'язаних з переходом прав та обов'язків від одних суб'єктів до інших, що потенційно актуалізує питання несення відповідальності перед третіми особами та дозволяє in abstracto вести мову про правонаступництво.

Виділено дві основні моделі участі ЄС (раніше Співтовариств) та держав-членів у міжнародних договорах і міжнародних організаціях, які можна віднести до відносин правонаступництва. Перша, пов'язана зі зміною статусу Європейських співтовариств, передбачає, що перехід прав та обов'язків за міжнародними договорами відбувся на основі актуалізації умов співробітництва з іншими учасниками міжнародного договору (міжнародної міждержавної організації) в самому ЄС шляхом прийняття відповідних рішень Радою ЄС і повідомлення інших учасників та надання відповідних документів про такі зміни депозитарію.

Друга модель пов'язана із заміщенням держав-членів ЄС в міжнародній міждержавній організації, яке може бути прямим (пряме заміщення) або ситуативним (ситуативне заміщення), що обумовлено належністю предмета такого міжнародного договору до виключної компетенції ЄС або спільної компетенції ЄС та його держав-членів.

Ключові слова: правонаступництво держав, правонаступництво міжнародних організацій, міжнародні договори, міжнародні організації, Європейські співтовариства, Європейський Союз, право Європейського Союзу.

Kuian M.V. The issues of succession of the European Communities to international treaties.

It is investigated the practice of implementation by the European Communities and the European Union of their international legal personality in the context of succession matters. It is emphasized that the international legal personality of the European Communities prior to the adoption of the Lisbon Treaty was presumed in their establishing treaties, but it was substantiated by judicial practice.

It is analysed the participation of the European Communities and the European Union in such international treaties and international intergovernmental organisations as: the International Olive Oil Agreement and the International Olive Council, the UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, the United Nations Convention on the Law of the Sea (Montego Bay Convention), the Food and Agriculture Organisation of the United Nations (FAO), the General Agreement on Trade in Services, the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, and the World Trade Organisation. The judgments and opinions of the Court of Justice of the European Union on the competence of the EU and its Member States to participate in international treaties and international intergovernmental organisations are analysed.

It is substantiated that the process of development and transformation of the European integration institutions (the EU and the Communities), which was carried out on the basis of their primary legislation, is characterized by the permanence of legal relations associated with the transfer of rights and obligations from one entity to another, which potentially raises the issue of bearing responsibility to third parties and enables us to discuss *in abstracto* the matter of legal succession.

There are two main models of participation of the EU (previously the Communities) and its Member States in international treaties and international organisations that can be considered as relations of succession. The first, related to the change in the status of the European Communities, provides that the transfer of rights and obligations under international treaties took place on the basis of updating the terms of cooperation with other parties to the international treaty (international intergovernmental organisation) within the EU itself by adopting relevant decisions by the Council of the EU and notifying other parties and submitting relevant documents on such changes to the depositary.

The second model is related to the substitution of EU Member States in an international intergovernmental organisation, which may be direct (direct substitution) or contextual (contextual substitution), depending on whether the subject matter of such an international agreement falls within the exclusive competence of the EU or within the joint competence of the EU and its Member States.

Key words: legal succession of states, legal succession of international organisations, international treaties, international organisations, European Communities, European Union, the law of the European Union.

Постановка проблеми. Перспективи європейської інтеграції України актуалізують проблематику участі ЄС в міжнародних договорах та міжнародних міждержавних організаціях, оскільки вона стосується делегування йому зовнішньої функції держави. Ці аспекти проблеми заторкують дискусійні питання інституту правонаступництва держав, правонаступництва міжнародних організацій. Складність означеної проблематики зумовлена специфікою правової природи ЄС як *sui generis* міжнародної організації, яка водночас все більше набуває рис федералізму. Особливості правового статусу ЄС дають підстави для постановки проблеми його правонаступництва на кількох рівнях: як наступника прав держав-членів і як наступника прав Співтовариств в євроінтеграційному розвитку.

Метою цієї статті є вивчення практики реалізації Європейськими співтовариствами і Європейським Союзом їх міжнародної правосуб'єктності в контексті питань правонаступництва.

Стан опрацювання проблематики. В доктринальному значенні означені питання заторкують матерію міжнародно-правового правонаступництва, інститутів міжнародних договорів, міжнародних організацій, права Європейського Союзу та європейської інтеграції. Означена проблематика є комплексною, тому має велику джерельну базу.

Дослідженню різних аспектів правонаступництва держав, правонаступництва міжнародних організацій, права Європейського Союзу та дотичної проблематики приділялася увага багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями в галузі міжнародного та європейського права, зокрема, такими, як: Д. Анцилотті, М. Баймуратов, Я. Броунлі, М. Буроменський, В. Буткевич, Ю. Волошин, М. Гнатюк, Г. Даам, Т. Данильченко, В. Денисов, А. Дмитрієв, Г. Кельзен, Д.П. О'Коннелл, Т. Комарова, А. Мельник, О. Мережко, В. Мицик, Н. Мушак, В. Муравйов, О. Стрельцова, Л. Тимченко, Л. Фалалєєва, В. Фідлер, А. Циммерманн, В. Шенборн, М. Шоу, І. Яковюк та інші.

Разом із тим, питання участі ЄС в міжнародних договорах та міжнародних міждержавних організаціях в контексті правонаступництва не були досліджені комплексно.

Виклад основного матеріалу. Дослідження питань правонаступництва європейських інтеграційних організацій щодо міжнародних договорів слід почати з того, що від започаткування Євро-

пейських співтовариств їх міжнародна правосуб'єктність презюмувалась в установчих договорах. Статтею 6 Договору про Європейське співтовариство вугілля і сталі (ЄСВС) передбачалося, що Об'єднання є юридичною особою, й у міжнародних відносинах володіє правоздатністю, необхідною для здійснення своїх функцій і досягнення цілей [1]. Міжнародною правосуб'єктністю володіло також Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС), що випливало зі ст. 238 Договору про заснування ЄЕС, у якій йшлося про можливість укладення угод Співтовариством з однією або кількома державами або міжнародною організацією та необхідність попереднього отримання Радой, Комісією або державою-членом висновку Суду ЄС щодо сумісності запропонованої угоди з положеннями Договору [2].

Міжнародна правосуб'єктність ЄЕС підтверджувалась, на нашу думку, й положеннями низки інших статей зазначеного Договору. Зокрема, ст.239 Договору про заснування ЄЕС на Комісію було покладено обов'язок відповідати за підтримку всіх корисних зв'язків з органами ООН, її спеціалізованими установами, Генеральною угодою з тарифів і торгівлі з іншими міжнародними організаціями; ст. 231 передбачалося підтримання тісних зв'язків з Організацією європейського економічного співтовариства та ін. [2]. Утім в Договорі не йшлося про існування у Співтовариства загальної компетенції щодо укладання міжнародних договорів.

Таке право Співтовариства було виведене судовою доктриною. Зокрема, Судом ЄС у справі 22/70 *Commission v. Council* було визначено, що положення Договору про заснування Європейського економічного співтовариства щодо надання йому правосуб'єктності означає також його здатність укладати договори з третіми країнами. У разі відсутності спеціальних положень щодо міжнародної правосуб'єктної організації, ця якість може бути виведена зі змісту всього установчого договору і підтверджена рішенням суду" [3].

За твердженням Petti Alessandro, це рішення Суду ознаменувало початок доктрини імпліцитних повноважень Співтовариства та принципу паралелізму, й разом із тим, спір між Комісією і Радой продемонстрував змагальність двох концепцій розвитку Європи. Комісія відстоювала позицію інституційного розвитку, що ґрунтувалася на автономії та самобутності права ЄС та його інституційної бази, і в цьому її значною мірою підтримував Суд. Натомість позиція Ради ґрунтувалася на припущенні, що інституції Співтовариства можна розглядати як органи в руках держав-членів [4]. Доктрина імпліцитних повноважень Співтовариства отримала розвиток і у Висновку Суду щодо Проекту угоди про створення Європейського фонду судноплавства внутрішніми водними шляхами, в якому Судом ЄС було наголошено, що повноваження інституцій Співтовариства на внутрішньому рівні передбачають і належність повноважень щодо міжнародних зобов'язань, навіть за відсутності прямого положення в Договорі [5].

З прийняттям Лісабонського договору [6], Європейський Союз став правонаступником Європейського Співтовариства та, відповідно, отримав міжнародну правосуб'єктність і чітко визначені повноваження щодо укладення угод з третіми країнами чи міжнародними організаціями. При цьому, угоди, укладені Союзом, є обов'язковими для установ Союзу та держав-членів (ст. 216 ДФЕС) [7].

Сьогодні Європейський Союз є учасником багатьох міжнародних договорів, у тому числі, пов'язаних з його участю у міжнародних організаціях, що було започатковано Європейськими співтовариствами, міжнародна правосуб'єктність яких, як ми попередньо зазначили, була утверджена судовою доктриною. Це дозволяє нам вести мову про правонаступництво ЄС (і попередньо Європейських співтовариств) щодо зовнішньої функції його держав-членів, про правонаступництво між Європейськими співтовариствами та між Європейськими Співтовариствами і Європейським Союзом. Проведене дослідження дозволило нам виділити кілька моделей участі держав-членів та ЄС (раніше Співтовариств) у міжнародних договорах та міжнародних урядових організаціях (далі – ММО).

Одна з них, умовно назвемо її «модель прямого заміщення», передбачає заміщення держав-учасниць (які є державами-членами ЄС) у прийнятті рішень ММО власне Європейським Союзом.

Прикладом прямого заміщення держав учасниць ММО Співтовариствами (Союзом) в міжнародній угоді та започаткованій відповідно міжнародній організації можна вважати Міжнародну угоду про оливкову олію та Міжнародну оливкову раду, яка є ММО.

Першу Міжнародну угоду про оливкову олію [8] під егідою ООН було укладено 17 жовтня 1955 року, й вона залишалася чинною до вересня 1963 року. Цю першу Угоду було ратифіковано Великою Британією, Францією, Португалією, Іспанією, Бельгією, Грецією, Італією та Ізраїлем. В

рамках цієї Угоди у 1959 році було створено міжнародну міжурядову організацію – Міжнародна оливкова рада (МОК) зі штаб-квартирою в Мадриді, Іспанія.

Підписантами другої Угоди про оливкову олію (діяла 1963–1979) [9], вже були Європейське економічне співтовариство, дев'ять (на той час) його держав-членів: Бельгія, Данія, Німеччина, Ірландія, Франція, Італія, Люксембург, Нідерланди, Велика Британія. Третя Угода 1979 року набула чинності у січні 1981 року і діяла до кінця 1986 року. У четвертій Угоді про оливки 1986 року було передбачено, що від імені держав-членів Європейського економічного Співтовариства діє, власне, Співтовариство, а частка його участі в бюджеті Організації була найбільшою, йому належало 717 часток з встановленої у Договорі 1000 часток.

У 2016 році Угоду було оновлено (набула чинності у 2017 році) і вона є чинною до 31.12.2026 року. Ця Угода була підписана від імені Європейського Союзу 28 листопада 2016 року в штаб-квартирі Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку з відкладальною умовою відповідно до Рішення Ради (ЄС) 2016/1892, Комісія була уповноважена представляти Союз у Раді членів. Радою ЄС було прийнято Рішення від 17.05.2019 року про укладення від імені Європейського Союзу Міжнародної угоди про оливкову олію та столові оливки, 2015 р. [10]. Вказаним Рішенням (ст.1) було затверджено зазначену Міжнародну угоду від імені Союзу [11]. На сьогодні Європейський Союз є членом Міжнародної оливкової ради (ІОС). Членами цієї ММО, згідно інформації з офіційного вебсайта [12] також є: Албанія, Алжир, Аргентина, Азербайджан, Боснія і Герцеговина, Єгипет, Грузія, Іран, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Чорногорія, Марокко, Палестина, Саудівська Аравія, Туніс, Туреччина, Уругвай, Узбекистан. Натомість держави-члени ЄС є номінальними учасниками цієї організації. Отже, Європейський Союз по суті поглинув права та обов'язки своїх держав-членів в цій Організації і він володіє часткою участі в бюджеті цієї організації (згідно даних з офіційного вебсайта Організації – 717 з 1000), натомість частки держав-членів ЄС не визначено. Цікаво, що Велика Британія, яка була в числі держав-засновниць цієї Організації, у зв'язку із виходом з ЄС, наразі не має визначеного статусу в цій Організації, що може бути тимчасовою ситуацією або є засвідчувати несприйняття Організацією моделі автоматичного правонаступництва. Ці питання не є врегульованими в Статуті ІОС.

Отже на цьому прикладі можна побачити, що відбулося заміщення держав-учасниць цієї Організації, які стали членами Європейського Економічного Співтовариства, а пізніше, Європейського Союзу власне Європейським Союзом.

Низка міжнародних договорів та статутів відповідно заснованих міжнародних міжурядових організацій, учасниками яких є Європейський Союз та його держави-члени передбачають ситуативну участь у прийнятті рішень ММО, умовно такі випадки назовемо «ситуативним правонаступництвом».

Прикладом такого «ситуативного правонаступництва» є участь Союзу разом із державами-членами у Конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005 року) [13]. Як відомо, ЄС має статус спостерігача в ЮНЕСКО. На даний час учасниками Конвенції є близько 190 держав і більше як 240 неурядових організацій мають в ній консультативний статус. Водночас членом цієї Конвенції є Європейський Союз (поряд з його державами-членами).

Членство Союзу в цій Конвенції ґрунтується на положеннях частини третьої ст. 27, що передбачають можливість участі в ній (приєднання) організацій регіональної економічної інтеграції. Під «організацією регіональної економічної інтеграції» Конвенцією розуміється організація, яка складається із суверенних держав, які є членами ООН або однієї з її спеціалізованих установ, якій ці держави передали свої повноваження стосовно питань, що регулюються Конвенцією, і яка належним чином уповноважена згідно її внутрішніх процедур стати стороною Конвенції.

Положеннями ст. 27 Конвенції також передбачено, що у разі, коли одна або декілька держав-членів такої організації також є сторонами цієї Конвенції, організацій й держава-член (держави-члени) мають домовлятися про розподіл відповідальності за виконання своїх зобов'язань за Конвенцією. Такий розподіл набирає чинності після завершення процедури повідомлення. Процедура повідомлення передбачає, що у своєму документі про приєднання така організація має чітко заявити про розподіл відповідальності у питаннях, що регулюються Конвенцією, про що мають бути повідомлені Сторони. Сторони через депозитарія також мають повідомлятися про будь-які пізніші зміни відповідних зобов'язань організації регіональної економічної інтеграції [13].

Конвенцією також встановлено правило, що організація та держави-члени не можуть одночасно здійснювати прав, що випливають з цього договору. Організація регіональної економічної інтеграції у питаннях належної їй компетенції здійснює свої права на голосування кількістю голосів, що дорівнює кількості її держав-членів, які є Сторонами Конвенції, й вона не може скористатися своїм правом голосу, якщо це право реалізує її держава-член, й навпаки [13].

Прикладом ситуативного правонаступництва можна вважати участь Союзу і держав-членів у Конвенції ООН по морському праву (Конвенція Монтего-Бей) [14], у зв'язку з чим, відповідно до ст.5 Додатку IX до Конвенції і ст. 4 Угоди було зроблено заяву та подано Декларацію про компетенцію Європейського співтовариства з питань, врегульованих Конвенцією та Угоди від 28.07.1994 р. щодо частини XI Конвенції. У цій Декларації, зокрема, визначено питання, у вирішенні яких Співтовариство має виключну компетенцію, питання по яких Співтовариство поділяє компетенцію зі своїми державами-членами, питання можливого впливу інших політик Союзу.

Членство ЄС в Продовольчій і сільськогосподарській Організації Об'єднаних Націй (ФАО) так само передбачає необхідність подання декларації про компетенцію. Як відомо, Продовольча і сільськогосподарська організація ООН була заснована у 1945 році. Нині її членами є близько 190 держав і територій зі спеціальним статусом (асоційовані території), а також Європейський Союз [15]. Європейське Економічне Співтовариство набуло членства у ФАО в 1991 році. В організаційному плані ФАО це стало можливим через внесення поправок до Статуту цієї Організації [16]. Згідно положень ст. 2 Статуту ФАО, членство в організації може бути звичайним та асоційованим. Початковими державами-членами є ті з держав (зазначених у Додатку 1), які прийняли відповідно Статут.

Статтею 2 Статуту ФАО також передбачено можливість прийняття до складу членів Організації регіональної економічної організації, яка відповідає визначеним критеріям (організація повинна складатися з суверенних держав-членів, більшість з яких є державами-членами ФАО), і яким, її держави-члени передали компетенцію з низки питань, що входять до компетенції ФАО, включаючи повноваження приймати обов'язкові для своїх держав-членів рішення з цих питань) і заявку про вступ [16].

Частиною п'ятою ст.2 Статуту ФАО визначено, що кожна регіональна організація економічної співпраці, яка подає заявку на членство в Організації, водночас подає декларацію про компетенцію, в якій зазначаються питання, щодо яких компетенція була передана їй її державами-членами [16]. Статутом ФАО визначається презумпція збереження державами-членами Організації-члена своєї компетенції з усіх питань, щодо яких передача компетенції не була спеціально заявлена або повідомлена Організації. Про будь-які зміни у розподілі компетенції між Організацією-членом та її державами-членами має бути повідомлено Генеральному директору, який розповсюджує таку інформацію серед інших держав-членів Організації.

Європейське Економічне Співтовариство стало членом ФАО у 1991 році й, відповідно, було подано Декларацію про розподіл компетенції в ЄС. Автоматично, але на основі поданої інформації до ФАО, включаючи Декларацію, членство в ній набуло Європейське Співтовариство, а пізніше, Європейський Союз. При цьому представники ЄС не мають права участі в ухваленні управлінських рішень та обіймати посади в органах ФАО. Й Декларація про розподіл компетенції в ЄС має подаватися перед кожним офіційним заходом ФАО і щодо порядку денного такого заходу.

З погляду внутрішньосоюзного законодавства ЄС членство в ФАО заторкує його політику у сфері сільського господарства та рибальства (ст.43 ДФЄС), торговельну політику (ст.207 ДФЄС) і співробітництво щодо розвитку (ст.209 ДФЄС). Для узгодження позицій ЄС і його держав-членів з питань участі в ФАО, у 1991 році Комісією ЄС і Радою ЄС було прийнято угоду щодо механізмів участі у прийнятті рішень в заходах ФАО. Утім це не означає відсутності спорів між ЄС і його державами-членами у зв'язку із реалізацією ними компетенції членів цієї Організації.

Такий спір, зокрема, виник у 1993 році, коли Комісія ЄС подала позов відповідно до ст. 197 Договору про ЄС про скасування Рішення Ради, яким державам-членам було надано право голосу в прийнятті рішення по Угоді про сприяння дотримання міжнародних заходів по збереженню і управлінню риболовними судами у відкритому морі. Текст цієї Угоди був прийнятий на Конференції ФАО 24 листопада 1993 року, при цьому держави-члени ЄС проголосували за нього. Натомість Рішенням Суду ЄС від 19.03.1996 року було відмінено рішення Ради від 22 листопада 1993 року про надання державам-членам права голосу при прийнятті відповідного Рішення ФАО [17].

Після набуття чинності Лісабонським договором, в Оновленій Декларації про компетенцію ЄС, ФАО була проінформована про те, що від цього часу зовнішнє представництво Союзу забезпечується Комісією у всіх сферах, крім спільної зовнішньої політики і політики безпеки, де Союз представлений Президентом Європейської Ради і Високим представником ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки, а також про існування відповідних домовленостей між Радою і Комісією щодо здійснення прав членства Європейського Союзу і його держав-членів в ФАО [18].

Таким чином, маємо підстави для висновку про обмежено ситуативний характер правонаступництва Європейського співтовариства (нині Європейського Союзу) стосовно його держав-членів у зв'язку з їх участю у Продовольчій та сільськогосподарській організації ООН (ФАО). При цьому, наступництво прав Європейського Співтовариства Європейським Союзом щодо членства в Організації відбувалося по суті, автоматично, але на основі поданої інформації до ФАО, включаючи Декларацію про розподіл повноважень.

І на сьогодні велика кількість міжнародних договорів, укладених за участю Європейського співтовариства з вугілля та сталі, Європейського Економічного Співтовариства, Європейського співтовариства залишаються чинними для Європейського Союзу. В багатьох випадках у зв'язку з міжнародним договором, стороною якого є ЄС, приймалися регламенти ЄС. Так, підписана 22.07.1972 року Угода між Європейським економічним співтовариством та Швейцарською Конфедерацією потребувала єдиних умов для прийняття гарантійних заходів, що були визначені в Регламенті ЄЕС 1972 року, в Регламенті 1990 року, а пізніше в Регламенті ЄС 2015 р. [19].

Загалом, як слушно відзначив О.І. Давиденко, «основними міжнародно-правовими механізмами набуття ЄС членства у міжнародних організаціях є ухвалення державами-членами такої міжнародної організації рішення про надання ЄС статусу спостерігача або повноправного члена; включення до тексту відповідного установчого договору клаузули про участь регіональних економічних інтеграційних об'єднань (англ. "REIO clause")» [20]. На сьогодні клаузула REIO передбачена в багатьох міжнародних договорах, учасником яких є ЄС.

В контексті досліджуваної проблематики слід розглянути питання участі ЄС у СОТ. Як відомо, СОТ була створена за результатами тривалого міждержавного співробітництва в рамках міжнародних договорів ГАТТ. ГАТТ було започатковано 01.01.1948 року за результатами першого раунду переговорів спрямованих на лібералізацію торгівлі на Женевській міжнародній конференції. Протягом 1946-1994 років було проведено вісім раундів багатосторонніх переговорів в рамках ГАТТ, за результатами яких приймалися багатосторонні угоди з питань міжнародної торгівлі, передусім щодо зменшення митних ставок.

Останній раунд переговорів в рамках ГАТТ, який розпочався у 1986 році у містечку Пунта-дель-Есту в Уругваї, відповідно отримав назву Уругвайського. Заключний акт Уругвайського раунду переговорів [21] був ухвалений в 1994 році у м. Марракеші (Марокко), й абсолютною більшістю його учасників було погоджено бажання прийняти Угоду СОТ. Також, за результатами цього раунду, учасники підписали Марракеську декларацію [22], якою передбачалося заснування Світової організації торгівлі.

В Марракеській угоді про створення Світової організації торгівлі відсутні вимоги щодо подання декларацій про компетенцію, натомість у ст. IX, йдеться про те, що СОТ продовжує практику прийняття рішень, що застосовувалась ГАТТ 1947 року, за неможливості досягнення консенсусу, рішення приймається голосуванням. "На засіданнях Конференції міністрів та Генеральної ради кожен член СОТ має один голос. У випадку, коли Європейські співтовариства використовують своє право голосу, вони мають кількість голосів, яка дорівнює кількості держав-членів, що є членами СОТ".

На сьогодні ГАТТ 1994 року є однією з основних угод про торгівлю товарами, поряд з нею в рамках СОТ діють Генеральна угода про торгівлю послугами [23] й Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності [24]. Загалом пакет угод Уругвайського раунду передбачає більше як 50 багатосторонніх торговельних угод, включаючи Угоду про заснування СОТ. Світову організацію торгівлі, як відомо, було засновано 1.01.1995 р. Його засновниками стали 128 суверенних держав, 4 митні території та низка міжнародних організацій в якості спостерігачів. Європейський Союз (на той час – Європейське Співтовариство) також є членом СОТ.

Слід відзначити, що вже в процесі підготовки документів Уругвайського раунду постало питання про виключну компетенцію ЄС, укладати, зокрема Угоду про Світову організацію торгівлі (з додатками до неї) та багатосторонні угоди про торгівлю товарами, Генеральну угоду про торгівлю послугами та Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. У зв'язку з цими

питаннями Комісія звернулася до Суду ЄС щоб з'ясувати, чи мало ЄС виключну компетенцію укладати багатосторонні угоди про торгівлю товарами, оскільки ці угоди стосувалися продукції Європейського об'єднання вугілля і сталі та Євратому. Ці питання також стосувалися виключної компетенції, якою ЄС могло користуватися на підставі ст. 113 Договору про ЄС, або паралелізму внутрішньої та зовнішньої компетенції, або ст. 100(а) Договору про ЄС, або ст. 225 Договору про ЄС щодо укладання ГАТС та ТРІПС.

У своєму висновку Суд ЄС підтвердив, що Європейське співтовариство (а нині, відповідно Європейський Союз) має виключну компетенцію відповідно до ст. 113 Договору про Європейське співтовариство укладати багатосторонні угоди про торгівлю товарами та спільну компетенцію Співтовариства і його держав-членів укладати Угоди ГАТС і ТРІПС [25]. Це підтверджує нашу гіпотезу про часткове правонаступництво ЄС стосовно його держав-членів.

Знаковою у цьому Висновку, зокрема, є позиція Суду ЄС щодо широкого розуміння компетенції ЄС у сфері зовнішньої торгівлі, включаючи його виключне право укладати багатосторонні договори про торгівлю всіма видами товарів, у тому числі, продукції Євратому та ЄСВС, створення сільськогосподарської торговельної системи, прийняття та забезпечення дотримання санітарних та фітосанітарних заходів, технічних регламентів і стандартів. Така компетенція ЄС свідчить про набуття ним прав у відповідній сфері як його держав-членів, так і інших Співтовариств – Євратому та ЄСВС, хоча останні на той час (а Євратом і нині) могли б керуватися своїми статутними Угодами.

Загалом, як слушно стверджує М.М. Гнатюк, «питання членства ЄС у міжнародних організаціях має як правову, так і політичну природу і пов'язане з розподілом повноважень між ЄС і державами-членами та статутними положеннями самих міжнародних організацій» [26, с.43]. Теж можемо сказати і про правонаступництво в ЄС, що має правову і політичну природу.

Висновки. Процес розвитку і трансформації європейських інтеграційних організацій (ЄС і Співтовариств), що відбувався на основі їх первинного законодавства, характеризується перманентністю правовідносин, пов'язаних з переходом прав та обов'язків від одних суб'єктів до інших, що потенційно актуалізує питання несення відповідальності перед третіми особами та дозволяє *in abstracto* вести мову про правонаступництво.

Сьогодні Європейський Союз є учасником багатьох міжнародних договорів, у тому числі, пов'язаних з його участю у міжнародних організаціях, що було започатковано Європейськими співтовариствами, міжнародна правосуб'єктність яких була утверджена судовою доктриною. Це дозволяє нам вести мову про правонаступництво ЄС (і попередньо Європейських співтовариств) щодо зовнішньої функції його держав-членів та про правонаступництво між Європейськими співтовариствами, а також між Європейськими співтовариствами і Європейським Союзом.

Проведений аналіз дозволяє виділити дві основні моделі участі держав-членів та/або ЄС (раніше Співтовариств) у міжнародних договорах та міжнародних організаціях, що можна віднести до відносин правонаступництва.

Перша – пов'язана зі зміною статусу Європейських співтовариств: Європейське співтовариство з вугілля та сталі; Європейське економічне співтовариство – Європейське співтовариство – Європейський Союз. Тут перехід прав та обов'язків за міжнародними договорами відбувався на основі актуалізації умов співробітництва з іншими учасниками міжнародного договору (міжнародної міжурядової організації) в самому ЄС шляхом прийняття відповідних рішень Радою ЄС і повідомлення інших учасників та надання відповідних документів про такі зміни депозитарію.

Друга модель пов'язана із заміщенням участі держав-членів ЄС в міжнародній міжурядовій організації, яке може бути прямим (пряме заміщення) або ситуативним (ситуативне заміщення), що обумовлено належністю предмета такого міжнародного договору до виключної компетенції ЄС або спільної компетенції ЄС та його держав-членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Treaty establishing the European Coal and Steel Community, ECSC Treaty. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0022>.
2. Treaty establishing the European Economic Community (Rome, 25 March 1957). URL: https://www.cvce.eu/en/obj/treaty_establishing_the_european_economic_community_rome_25_march_1957-en-cca6ba28-0bf3-4ce6-8a76-6b0b3252696e.html.

3. Judgment of the Court of 31 March 1971. Commission of the European Communities v Council of the European Communities. European Agreement on Road Transport. Case 22-70. URL: <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=8006D3263A33A798E8A7B482E5A91B2C?text=&docid=88062&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6163194>.
4. Petti Alessandro. The Court of Justice in the archives project : analysis of the ERTA case (22/70). URL: <https://cadmus.eui.eu/entities/publication/d30aa19e-5478-5619-beeb-c7d385c75405>.
5. Opinion of the Court of 26 April 1977. - Opinion given pursuant to Article 228(1) of the EEC Treaty. - 'Draft Agreement establishing a European laying-up fund for inland waterway vessels'. - Opinion 1/76. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX:61976CV0001>.
6. Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community. (OJ C 202 7.6.2016, p. 47). URL: http://data.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/2025-03-15.
7. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union 15/03/2025 ELI: http://data.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/ojДФЄС.
8. Міжнародна угода про оливкову олію 1956 року. URL: <https://www.internationaloliveoil.org/about-ioc/mission-basic-text>.
9. Protocol of 7 April 1978 further extending the International Olive Agreement, 1963 as amended and extended. URL: <http://data.europa.eu/eli/prot/1978/886/oj>.
10. International Agreement on Olive Oil and Table Olives, 2015/ Document 22016A1028(01). ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_international/2016/1892/oj.
11. Council Decision (EU) 2019/848 of 17 May 2019 on the conclusion on behalf of the European Union of the International Agreement on Olive Oil and Table Olives, 2015 Рішення – 2019/848 – EN – EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2019/848/oj/eng>.
12. International olive council. URL: <https://www.internationaloliveoil.org/about-ioc/list-of-ioc-members>.
13. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. *Конвенцію ратифіковано* Законом України № 1811-VI від 20.01.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008#Text.
14. United Nations Convention on the Law of the Sea * Montego Bay Convention */ELI: <http://data.europa.eu/eli/convention/1998/392/oj>.
15. Офіційний вебсайт ФАО. URL: <http://www.fao.org/home/en>.
16. Статут ФАО (станом на 01.01.2017 р.). URL: <https://www.fao.org/4/K8024r/K8024r.pdf>.
17. Case C-25/94. Judgment of the Court of 19 March 1996. Commission of the European Communities v Council of the European Union. FAO (Fishery agreement; Right to vote; Member States; Community). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61994CJ0025>.
18. The role of the European Union in the Food and Agriculture Organisation (FAO) after the Treaty of Lisbon: Updated Declaration of Competences and new arrangements between the Council and the Commission for the exercise of membership rights of the EU and its Member States. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52013DC0333>.
19. Regulation (EU) 2015/1145 of the European Parliament and of the Council of 8 July 2015 on the safeguard measures provided for in the Agreement between the European Economic Community and the Swiss Confederation (codification). OJ L 191, 17.07.2015. ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2015/1145/oj>.
20. Давиденко О.І. Організаційно-правовий механізм участі ЄС в універсальних міжнародних організаціях. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 9. С. 360–364. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-9/90>. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2020/92.pdf.
21. Заключний акт, який втілює результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. Підписаний 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_002#Text.
22. Марракеська декларація від 15 квітня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_001#Text.
23. Генеральна угода про торгівлю послугами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017#Text.

24. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text.
25. The Competence of the Community to conclude international agreements concerning services and the protection of intellectual property, Commission of the European Communities, Opinion of the Court of Justice, Opinion 1/94, [1994] ECR I-5267, ILEC 007 (CJEU 1994), 15th November 1994, Court of Justice of the European Union [CJEU]; European Court of Justice [ECJ]. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:ilec/007cjeu94.case.1/law-ilec-007cjeu94?rskkey=kezmj&result=23&prd=ORIL>.
26. Гнатюк М. М. Представництво ЄС у міжнародних організаціях. Наукові записки НаУКМА. Том 134. Політичні науки. 2012. С. 40–44. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f7a0713c-4f2b-431e-bd27-0cbbc2037455/content>.